

A gordonkás pisztolygolyója

Úgy látszik, elhagyja a szívemet a golyó – dörmögte magában a gordonkás, midőn egy éjszaka hazatért, és nem jutott eszébe, hogy az emeletről leugorjon. – Úgy látszik, szép idő lesz holnap.

A gordonkást Fábiánnak hívták, és arról volt nevezetes, hogy a legtöbb pálinkát itta Magyarországon, és azonkívül volt a testében egy pisztolygolyó, amely pontosan megjövendölte az időjárást. Valamely ifjúkori szenvedély miatt ugyanis Fábián vállába fúródott egy pisztoly golyója. A golyót a zongorista küldte Fábián vállába valamely ördögös énekesnő miatt, amilyen a jámbor muzsikusokat megbolondítani szokta. Az énekesnő régen eltrillázott a horizontról, a gordonkás kibékült a zongoristával, aki a „Piros almá”-nál rendszerint nyájaskodva kérdezgette tőle:

– Mondd, Fábián, mit csinál a golyóm?

– Köszönöm kérdésetet – felelt a gordonkás. – Golyód jól érzi magát, mert már elhagyta gondterhelt vállamat, és vidám szívem felé közeledik.

– Csak azért mondom – ábrándozott a zongorista –, hogy jól vigyázz golyómra, mert egyszer még szükségem lehet magamnak is reá.

Így beszélgettek a muzsikusok, és vidáman koccintottak, miközben titkon az eltrillázott énekesnőre gondoltak. Hol volt már az akkor?

A zongorista golyója tehát vándorútra kelt a gordonkás testében. Persze eleinte egy helyben sajgott, mielőtt útra kelt volna. Hánykolódott jobbra-balra, mint akárcsak az az ember, akit valami nagyobb baj ért. Még aludni sem tudott a golyó az első időben, mert valami ördög piszkálta. – Menj Szentpétervárra, és mutasd meg magad a cár énekesnőjének! – javasolta a golyó álmatlan éjszakákon a gordonkásnak. Majd később így beszélt: – Menj Bukarestbe, és ott keresd föl a legutolsó lebujt, és adjál át térden állva az odavaló királynőnek – mondta a golyó. A gordonkás már éppen elhatározta az utazást, amikor a golyónak más jutott eszébe:

– Ne törjük a nyakunkat olyan kocsi után, amely nem akar fölvenni. Inkább olyan helyre menjünk, ahol szívesen látnak. Például a kocsmába.

A gordonkásnak is inkább ehhez volt hajlandósága, mert a kocsmához vezető utat jól ismerte, sötét éjszakán is elvezették oda a csillagok.

A kocsmában lány volt, aki nagyot sikkantott, amikor a gordonkás letépte az ingét, és megmutatta azt a helyet a mellén, ahova egy énekesnő miatt golyót röpítettek. Sajgása elmúlt. Sőt kezdte magát jól érezni, amikor a kocsmabeli lány néhányszor megcsókolta a sebhelyet – ama „hütelennő helyett”.

– Énmiattam még egy késszúrás sem esett – mondta a leány, és ezentúl a sebhelyet magáénak tekintette.

A golyó azonban nem volt megelégedve az egyszerű, tudatlan kocsmároslány csókjaival, mert azt vélte, hogy a leány szájának káposztaszaga van. Igaz, gyakran főztek káposztát a konyhán. A golyó tehát suttyomban elosont régi helyéről, továbbcsusszant a gordonkás szíve felé.

– Miért is nincs nekem egy előkelő dáma ismerősöm, akitől az illemszabályokat megtanulhatnám? – kezdett mind gyakrabban gondolkozni a gordonkás, amint a golyó szíve felé közeledett.

A gordonkásnak ebben az időben csak kívánnia kellett valamit, hogy az beteljesedjék. Muzsikálás közben egyszer csak azt hallja, hogy egy vörös hajú úrnő imígy szól egy fekete úrnőhöz:

– Ez az az ember, aki kockára tette az életét egy nő miatt!

A fekete úrnő lornyettet^{*} vett elő, amelyen át tetőtől talpig megvizsgálta a gordonkást, mint a vásáron szokták a marhát.

– Nem – felelt az éj sötét úrnő. – Ha nem volna olyan részeg: egész kellemes ember lehetne. Sajnos, az ital megöli a legtehetségesebb férfiakat is – mondá sóhajtva, és magában azon gondolkodott, hogyan kellene megmenteni a gordonkást a végső elzülléstől.

Ez sikerült is az úrnőnek, de a gordonkásra ezután következtek csak a szomorú napok. Az úrnő oly előkelő volt, és olyan szép szavakat intézett a gordonkáshoz, hogy az jámbor fejével nyakig beleszerelmesedett az úrnőbe. Most már mindig az úrnőre gondolt, amikor vonóját kezébe vette, most már két karjába hajtotta fejét a kocsmában, és a kezét szagolgatta, amely az imént fogta meg az úrnő kezét. Néha meg, ha az úrnőtől a kézszorításon kívül egyebet is kapott ajándékba, olyan begyesen sétált, mint a varjú a jégen. Sűrű hajú, sűrű vérű úrnő volt, aki olyan alattomosan figyelte meg a közelébe került férfiakat, amint az állatszélidítő kitanulmányozza azokat az állatokat, amelyekkel valami produkciót akar kezdeni. Az úrnő igen jól tudta, hogy Fábián azért sétált annyit éjszaka az ablakai alatt, mert ő lusta volt fölkelni.

– Jó társaságbeli embernek nem illik náthásnak lenni, vagy pedig otthon marad – mondá másnap az úrnő a gordonkásnak.

Majd máskor, midőn Fábián egész éjszaka az úrnő kedvéért húzta: a zenélés végén az úrnő meglepett a muzsikus lapos ujjait.

– Azt hiszi, hogy nóbél^{*} dolog, hogy valakinek ilyen lapos ujjai vannak?

Fábián zavarodottan felelt:

– A mesterséggel jár.

Az úrnő nyomban kiejtette kezéből a gordonkás kezét.

– Intelligencia hiányára vallanak a lapos végű ujjak – mondta, hogy a gordonkásnak egy fél tucat kocsmát is be kellett járnia, amíg végre felejteni tudott.

Azonkívül egyéb dolgok is előfordultak, amelyek folyvást nyugtalanították a gordonkást. – Az úrnő darab ideig a legszebb, királynői vagy utcalányi szavakat intézte hozzá, hogy a gordonkás csaknem megbomlott a gyönyörtől, amely e szavak hallatára körülölelte, a térdeiben hangyák szaladgáltak, a torka összeszorult, a nyaka megmerevedett, érezte, amint a golyó beleereszkedik a szíve közepébe.

– Piha – mond most az úrnő. – Borjúpörköltszaga van a kabátjának. Egy úriembernek naponta más ruhát kell fölvenni, mert a ruha magába szív mindenféle szagot.

A golyó megfordult a gordonkás szívében, hogy Fábián elsápadt.

De az igazi baj ott keletkezett, amikor a gordonkásnak a kocsmában sem volt nyugta, hanem valami ismeretlen izgatottság kiüzte őt a legbarátságosabb sarkokból is, meggyorsította az utcán lépéseit, halántékára szorította a két kezét, és ha mellékutcába ért: a kalapját földhöz vágta. A gordonkást féltékenység gyötörte az úrnő miatt, mert az másokhoz is kegyes volt.

– Micsoda maga nekem? – kérdezte az úrnő. – A férjem vagy a kitartóm? Vett már ajándékot?

A gordonkás átölelte hangszerét, hogy el ne süllyedjen a megaláztatástól.

– Zenészsors – mondta a zongorista, aki megint boldog volt, mert azzal az ördögös énekesnővel levelezést kezdett, és a levelezés minden vágyát kielégítette.

A golyó pedig még jó darab ideig állott a gordonkás szíve közepében, az úrnő napról napra feketébb lett, cigányosan villogott a szeme, mint a késpenge, de megtanult turbékolni.

– Emlékszik, amikor először megcsókoltam? – kérdezgette, pedig az nem is volt olyan régen. A gordonkás még a kocsmázást is elmulasztotta ezen a napon, az erdőben sétált és emlékezett. Úgy látszik, most már a golyó örökké a szívében marad.

A zongorista vigasztalhatta (mert biztató levelet kapott külföldről).

– Nekünk, zenészeknek, nem szabad megszerelmesednünk másba, mint a hangszerünkbe. Az asszony csak arra legyen jó mellettünk, hogy főzzön, és tiszta inget készítsen estére. Amelyik asszony ennél többet akar: azt nyomban ott kell hagyni.

A zongorista tanításának vagy egyéb körülménynek is része volt abban, hogy a gordonkás kezdte észrevenni, hogy imádott úrnője hazudik. Nagyszerűen és vakmerően. Csodálatosan. Tavaszt hazudik, holott már negyvenesztendő. Virágot hazudik, holott orcája már fáradozik. Szép hangot hazudik, holott rendszerint rekedt szokott lenni. Sőt, azt is észrevette, hogy az úrnő zsebkendőcskét vesz elő minden csók után, és törülközik. Ekkor végre megmozdult a pisztolygolyó a halálra ítélt gordonkás szívében. Továbbcsuszamlott lefelé.

A gordonkás megint a kocsmai életmódra rendezkedett be. Teljesen ki volt elégülve, ha borba mártott ujjával az asztal lapjára felírta az imádott úrnő nevét. Ekkor a golyó a veséje tájékán jelentkezett.

– Kevesebb bort kell inni – gyógyítgatta a zongorista, aki már csaknem mindennap kapott levelet.

– Mit csináljon az ember, amikor unja az életét? – felelt a gordonkás. – A bor darab időre felemel a földről, bátorrá, elszánttá, vakmerővé tesz. Még arra is merek gondolni borozgatás közben, hogy még ember lesz belőlem.

A vese azonban nem szereti a golyót, a gordonkás betegeskedni kezdett, asszonyról kellett gondoskodnia, aki majd ápolgatja. Igen jónak bizonyult erre a célra egy budai asszonyság, akivel házasságközvetítő révén ismerkedett meg. A házasságközvetítő megesküdt, hogy ő maga is feleségül venné az özvegyet, de nem teheti, mert már több felesége van. Az asszonyság ezentúl mindennap elment a gordonkás után a kocsmába, és onnan hazavezette. Eleinte, a mézeshetekben, bort is készített az ágya mellé, megveregette a vánkosát, a jobbik paplanjával takargatta, és reggel mindig huzamosabb ideig törte a fejét, hogy mit is kellene ebédre főzni. – Csak valami nagyon könnyűt! – mondogatta a gordonkás, aki kezdte magát jól érezni a betegállományban. Jójúeket nyögött, mintha az hozzátartozna a házasságlethez. A lábát kinyújtogatta a kályha felé: – Milyen ostobák voltak ezek a lábak, hogy annyira cipeltek mindenféle feslett nőszemélyek után? – mondogatta, amíg az asszonyság megterítette az asztalt. És az asszonyság tovább is kegyes volt. Kikérdezte és meghallgatta a gordonkás képzelte és valódi szerelmeit. A gordonkás most már akkurát* úgy hazudott, mint ama fekete úrnő, akinek rabszolgája volt. Még álmában is hazudott... – Csak téged szeretlek, a hercegnőket mind elfelejtettem – rebegette, amikor az asszonyság papucsait csoszogni hallotta az ágy körül. – Bolond voltam fiatal koromban, neked köszönhetem a megváltásomat – mondogatta, amely szavakat hajdan a fekete úrnő adott neki ajándékba. – Az ördög vigye el a feslett erkölcsöket, legjobb mégiscsak a tiszta élet! – jelentette ki a zenész, és ekkor megmozdult veséjében a pisztolygolyó.

Az ilyen golyónak az a természete, hogy minden mozdulásával, helyváltoztatásával együtt változást idéz elő az ember természetében is. És így a gordonkás csak nagy későre vette észre, hogy egy mosónőt vett feleségül, akinek anyja ugyancsak mosónő volt, és ennek a tulajdonságait örökölte a leánya is. Ez a tiszteletre méltó asszonyság például nagyon szeretett szomszédolni, és a szomszédságban veszekedést kezdeni. – Elválok tőled, ha fel nem pofozod a szomszédasszonyt! – tört rá néha a gordonkásra felesége. Máskor meg az udvar közepére szeretett kiállani, és mindenféle olyan jelzőket mondott a lakóknak, amely jelzők miatt a szegény gordonkás feje fölött ráncba szedte a homlokát a járásbíró. A legközelebbi alkalommal az ágyra dobta a zenészt a felesége, és úgy elverte, amilyen verésről eddig fogalma sem volt a jámbor muzsikusnak. A golyó a lábszárába csusszant, mehetnékje kerekedett, mindig többet és többet nézegetett a sarokban álló sétapálcája felé.

– El kell innen menni! – mondogatta most már álmában. És egy szép napon valóban útra kelt.

Hol akadhat meg az ilyen jámbor zenész, ha nem éppen a legkönnyelműbb hölgyek társaságában? Hősünk fennakadt, és pendelyszagú utcákban vitte tovább a térde felé ereszkedő golyót. Ezekben az utcákban daloltak lefüggönyözött ablakoknál. A házak igen barátságosak voltak, nevetve fogadták az embert, ha valahová belépett. A házmester rendszerint kezét csókolt, a lakók cvikipuszit* adtak.

– Milyen balga voltam, hogy nem jöttem rá az élet ízére! – dohogott magában a gordonkás. Elővette szerszámját, és teli szívből muzsikált a barátságos ház lakóinak; siratót, ha sírni való kedvük volt, vidítót, ha kedvük felcsapongott. Házimuzsikus lett, akit bizonyos tisztelettel fogadtak mindenütt a barátságos házakban.

– Sokat szenvedett szegény – mondogatták, mintha meleg borogatást raktak volna a gordonkás fájdalmas térdére.

A golyó azonban megint csak tovább vándorolt.

Mendegélt barátságtalan helyekre is, ahol a gordonkásnak azt mondták, hogy már nincs szükség zenélésére, megöregedett, megmutatták neki, hogy merre felé van az ajtó. A golyó a térdről lefelé ereszkedve, elvitte gordonkásunkat ama régi kocsmalányhoz, aki azóta a kocsmatulajdonosnője lett, és nagy szemeket vetett a zenészre:

– Mi nem tartunk zenét! – mondta.

– Pedig még látható a sebhelyem – felelt megalázkodva a gordonkás.

– Az ördög kíváncsi a maga forradásaira! – felelt a kocsmárosné, és svungba* hozta magát, amint egy fekete bajszos, hóhérképű legény az ajtón belépett.

Felkereste a testtől búcsúzkodó golyó ama éj sötét hölgyet, akihez illem leckék végett járogatott a gordonkás. Az éjsötét hölgy ezt mondta:

– A kártya megmutatta, hogy eljön. Ám az uram azóta meghalt, magam jövődőlésből élek. Öt forintért kivetem magának is a kártyát.

No, most még a budai asszonyság volt hátra, mielőtt sarkába érne gordonkásunknak a vándorgolyó. Az asszonyság éppen férjhez ment, és az ura baltafokkal tanította mórésre.

– Az én életemet nem fogod keseríteni, mint a bolond cigányét – harsogta a székvágótuskó külsejű úriember.

A gordonkás belátta, hogy akár mint ügyeskedik: öregségére mégiscsak egyedül maradt a pisztolygolyóval. Egyedül, a város végén, mogorván, mint a varjak, amelyek a téli fán ülnek; csendesen, mint a szú, amely nem tud percegni, amikor a szobában kacagás hallatszik. Ott üldögélt a tűz előtt, néha elővette hangszerét, de az se akart mindig szolgálatára lenni, mert az is inkább az asszonyokat szerette.

A golyó ezenközben szépen leért a gordonkás lába sarkáig. Kidudorodott, kikíváncozott, kifelé, új teendők után vágyakozott. A gordonkás bicskát vett elő, kivágta a golyót a sarkából, és elküldötte annak, aki valaha belelőtte: a zongoristának.

– Próbálja ki ő is az életet! – mondta, és néha, télen, ha meleg volt a kályha, nevetni is tudott.

(1926)